

Narzędzie dydaktyczne tradycyjne, **kl. VIII**

Nr 1: cykl scenariuszy dotyczący dłuższej lektury obowiązkowej

Autor: Ewa Nowak

Temat: Kto najuważniej przeczytał *Pana Tadeusza*? Konkurs literacki

Cele lekcji. Uczeń:

- zna elementy świata przedstawionego w *Panu Tadeuszu*,
- porządkuje wiedzę dotyczącą świata przedstawionego lektury,
- formułuje pytania dotyczące świata przedstawionego lektury,
- współpracuje w grupie,
- bierze odpowiedzialność za efekty pracy grupy.

Komentarz metodyczny:

Pan Tadeusz to jedna z najtrudniejszych lektur do omówienia w szkole podstawowej. Obszerność poematu, jego wierszowana forma, trudny język, rozbudowane elementy świata przedstawionego, odniesienia historyczne, polityczne, obyczajowe – wszystko to rodzi bariery w uczniowskim odbiorze tekstu. Cykl musi obejmować kilkanaście lekcji, jeśli chcemy omówić wszystkie ważne problemy poruszane w eposie Mickiewicza. Nie bez znaczenia jest także szczególna rola, jaką poemat pełni w naszej narodowej literaturze. Proponowany cykl koncentruje działania przede wszystkim na wstępnej fazie - motywowaniu do przeczytania lektury. Ponadto na przykładzie pierwszej lekcji (*W sopolicowskim dworku*) pokazuje, jak łączyć problematykę *Pana Tadeusza* z realnym doświadczeniem uczniowskim, aktualnymi dla nich problemami. Pierwsza lekcja cyklu to konkurs literacki. Informacja o planowanym konkursie literackim jako lekcji inicjującej omawianie *Pana Tadeusza* powinna być przekazana uczniom, zanim zaczną czytać poemat Mickiewicza. Być może świadomość udziału w przyszłym konkursie zmobilizuje uczniów do czytania, ponadto sprowokuje do czytania uważnego, obserwacji i zapamiętywania istotnych składników świata przedstawionego. Lekcja w formie konkursu pozwoli nauczycielowi zorientować się, którzy z uczniów lektury nie przeczytali, jak wielu pamięta ją w sposób niewystarczający, co trzeba będzie uwzględnić przy projektowaniu dalszej pracy z utworem.

Działania personalizujące:

Wobec uczniów, którzy nie są podatni na taką formę zachęty do czytania (bo np. nie lubią rywalizacji) warto podjąć inne formy działania motywującego do przeczytania lektury. Można przeczytać głośno wybrane, interesujące fragmenty, zaproponować obejrzenie fragmentu filmu *A. Wajdy*, pokazać ilustracje np. *Andriollego*.

Faza wstępna

Lekcję rozpoczynamy od wypowiedzi uczniów na temat elementów świata przedstawionego *Pana Tadeusza*, które utkwiły im w pamięci. Uczniowie wymieniają postaci, wydarzenia, miejsca, rekwizyty. Można to ćwiczenie przeprowadzić w formie zabawy: nauczyciel rzuca piłeczkę do wybranego ucznia i wskazuje, jaki element świata ma wymienić (bohater, wydarzenie, miejsce, rekwizyt). Jeśli wykona zadanie, ma prawo odrzucić piłeczkę do wybranego kolegi, koleżanki.

Działania personalizujące:

Uczniowie, którzy potrzebują więcej czasu na zastanowienie się (np. ci, którzy nie odpowiedzieli na pytanie zabawy), korzystają z tekstu lektury (nauczyciel może podpowiedzieć wersy albo ma przygotowane fragmenty na kartkach) i uzupełniają tabelę:

Element świata przedstawionego	przykład
bohater	
wydarzenie	
miejsce	
rekwizyt	

Komentarz metodyczny:

Rozpoczęcie lekcji od krótkiej zabawy ma na celu skupienie uwagi uczniów na elementach świata przedstawionego lektury. Formuła zabawy być może będzie sygnałem, że rozmowy o lekturze nie muszą

być przykrym lekcyjnym obowiązkiem, zachęci do uczestnictwa. Jednocześnie nauczyciel będzie miał okazję wstępnie zorientować się, kto lektury nie przeczytał albo niczego z niej nie pamięta. Zapamiętane przez uczniów elementy świata przedstawionego mogą ukierunkować dalszą pracę z lekturą.

Faza właściwa

- Dzielimy zespół klasowy na cztero-, pięcioosobowe grupy. Zadaniem każdej jest ułożenie pytań dla pozostałych grup (po dwa pytania dla każdej grupy), dotyczących znajomości elementów świata przedstawionego *Pana Tadeusza*. Przy układaniu pytań nie wolno korzystać z lektury. Członkowie grupy układającej pytania muszą znać na nie odpowiedź, by móc ocenić prawidłowość odpowiedzi kolegów.
- Grupa pierwsza kolejno zadaje pytania pozostałym grupom. Następnie grupa druga, potem trzecia itd. Odpowiedzi udzielają poszczególni członkowie grup po kolei, nie może wciąż odpowiadać ta sama osoba.
- Za prawidłową odpowiedź można uzyskać 2 punkty. Jeśli osoba odpowiadająca nie zna odpowiedzi, może skonsultować się z grupą, wtedy uzyskuje 1 punkt.
- Jeśli grupa odpowiadająca nie zna odpowiedzi na pytanie, punkty uzyskuje grupa, która zadała pytanie i zna na nie odpowiedź.

Działania personalizujące:

Przy podziale na grupy warto zwrócić uwagę, by w grupie znaleźli się uczniowie o różnych możliwościach: ci, którzy pracują szybko i dobrze, o średnich możliwościach, słabsi. Pozwoli to zoptymalizować pracę grup.

Możliwość konsultacji odpowiedzi z grupą dodaje pewności siebie uczniom słabszym, niepewnym swej wiedzy.

Komentarz metodyczny:

Ułożenie pytań do lektury wymaga jej znajomości. Już na tym etapie sprawdzamy, na ile uczniowie orientują się w świecie przedstawionym poematu. Umiejętność formułowania pytań rozwija myślenie, wymaga selekcji materiału rzeczowego, hierarchizacji, porządkowania wiadomości. Poziom trudności pytań zależy od grupy, która układa pytania. Jeśli sami znają odpowiedź na trudne pytanie i zadają to pytanie kolegom, mają większe możliwości wygranej.

Konkurs daje kilka możliwości uzyskania punktów: za prawidłową odpowiedź, za skonsultowanie odpowiedzi z grupą, za ułożenie trudnego pytania, na które przeciwnik nie zna odpowiedzi. Uczniowie wykazują się znajomością lektury zarówno układając pytania, jak i odpowiadając na pytania kolegów.

Nauczyciel czuwa nad kolejnością, porządkiem, rozsądza ewentualne wątpliwości przy odpowiedziach, zapisuje uzyskane przez grupy punkty.

- Uczniowie z grupy, która uzyskała największą ilość punktów, wygrywają. Można ich nagrodzić lizakami, cukierkami, papierowymi medalami, drobiazgami, wpisem notatki do zeszytu (np. „konkurs wygrali uczniowie....”).

Komentarz metodyczny:

Lekcja w formie konkursu zakładającego rywalizację zastępuje często stosowane w szkolnej praktyce testowe sprawdziany znajomości lektury, które mają charakter opresyjny, karzą oceną niedostateczną za nieznaną elementami świata przedstawionego utworu. W to miejsce proponujemy uczniom nagrodę (zwycięstwo w konkursie, ocena bardzo dobra). Jest to ważne z psychologicznego punktu widzenia, wiadomo bowiem, że wzmacnianie pozytywne jest skuteczniejsze od kar i przymusu. Być może taka forma działania dydaktycznego zachęci uczniów do czytania lektur, zmobilizuje do czytania uważnego i refleksyjnego.

Temat: Czytamy *Pana Tadeusza* - zapraszamy na literacki poranek

Cele lekcji. Uczeń:

- przygotowuje się do interpretacji utworu,
- porządkuje kolejność fragmentów lektury,
- utrwała znajomość fragmentów *Pana Tadeusza*,
- doskonali technikę czytania,
- doskonali głosową interpretację tekstu.

Komentarz metodyczny:

Lekcja poświęcona głośnemu czytaniu *Pana Tadeusza* ma na celu przede wszystkim przygotować emocjonalnie do omawiania i interpretowania lektury. W jej trakcie uczniowie mają okazję przypomnieć sobie przeczytane wcześniej w domu fragmenty; ci, którzy poemat poznali pobieżnie lub go nie zrozumieli, mają szansę na pogłębione obcowanie z trudnym dla nich tekstem. Przy okazji lekcja umożliwi doskonalenie techniki czytania, zwróci uwagę na kulturę żywego słowa, wskazując językowe środki głosowej interpretacji (głośność, tempo, natężenie). Warto zadbać o specjalną atmosferę lekcji: ustawić krzesła w kręgu, zawiesić na ścianach materiały plastyczne związane z *Panem Tadeuszem* wykonane wcześniej przez uczniów (mogą to być rysunki, portrety, plakaty, mapy, itp.).

Wcześniej w domu każdy uczeń samodzielnie wybiera fragment do przeczytania, który z jakiegoś powodu uważa za ważny, ciekawy, warty przypomnienia. Przygotowuje go do publicznej prezentacji (ćwiczy płynność, technikę, głosową interpretację).

Faza wstępna

Na początku lekcji uczniowie wysłuchują nagrania recytacji Inwokacji z *Pana Tadeusza*. Można skorzystać:

https://www.youtube.com/watch?v=YtBOEJ_Rk98

https://www.youtube.com/watch?v=_AWIMBB6QWA

W trakcie słuchania uczniowie mają zwrócić uwagę, jakich głosowych środków używają autorzy interpretacji, jak tworzą nastrój, jak wywołują emocje słuchaczy.

Komentarz metodyczny:

Można porównać dwa różne nagrania, co ułatwi dostrzeżenie różnych głosowych środków wykorzystanych w trakcie recytacji. Efektem wstępnej fazy lekcji powinno być uświadomienie uczniom, że w czasie głosowej interpretacji tekstu powinni właściwie wykorzystać tempo, głośność, intonację, (stosować pauzy, zawieszać głos, ściszać, mówić głośniej, dobitniej itp.).

Faza właściwa

- Uczniowie informują, jakie fragmenty przygotowali do głośnego odczytania. Na tej podstawie ustalamy kolejność, w jakiej będą prezentować swoje wystąpienia (odpowiednio do następstwa fabularnego w utworze).

- Zgodnie z ustaloną kolejnością uczniowie odczytują głośno wybrane fragmenty lektury, starając się głośowo je interpretować.
- Po niektórych wystąpieniach nauczyciel może krótko uzupełniać informacje zawarte we fragmencie (np. na czym polegała funkcja wojskiego, co to był zajazd, jak wyglądał strój szlachecki, jak szlachta spędzała wolny czas itp.).

Działania personalizujące:

Personalizacja działań związanych z tą fazą lekcji wynika z faktu, że każdy uczeń sam decyduje, jakiej długości fragment wybierze od głośnego odczytania. Każdy interpretuje tekst w zależności od indywidualnych możliwości, sam decyduje o wykorzystanych sposobach językowych przy realizacji głosowej.

Faza podsumowująca

Na zakończenie lekcji uczniowie uzasadniają, czym kierowali się przy wyborze fragmentu do odczytania.

Komentarz metodyczny:

Ta faza lekcji ma na celu uczyć argumentowania wyboru. Zmusza jednocześnie uczniów do namysłu i refleksji nad fragmentami utworu, ich zawartością treściową, walorami literackimi, co może stać się punktem wyjścia do kolejnych lekcji poświęconych interpretacji poematu. Będzie można w ich trakcie przywołać wypowiedzi uczniów z tej fazy lekcji.

Temat: W soplicowskim dworcu

Cele lekcji. Uczeń:

- ma świadomość znaczenia domu rodzinnego w życiu człowieka,
- dostrzega elementy symboliczne, wyjaśnia ich znaczenia,
- opisuje przestrzeń,
- rozpoznaje wstępnie problematykę *Pana Tadeusza*,
- wydobywa i porządkuje informacje z tekstu.

Komentarz metodyczny:

Lekcja rozpoczyna cykl poświęcony interpretacji *Pana Tadeusza*. Pozostałe lekcje mogą dotyczyć:

- bohaterów poematu
- sporu o zamek
- charakterystyki szlachty jako bohatera zbiorowego
- wątków miłosnych
- płaszczyzny historycznej
- roli przyrody
- utworu jako epepei

Wstępne rozpoznanie problematyki utworu (zbiorowy portret szlachty i odchodzącej epoki) będzie możliwe dzięki obserwacji wyglądu dworku szlacheckiego, siedziby Sopliców. Wprowadzimy w ten sposób w świat kultury i obyczajowości szlacheckiej, typowej dla polskiej tradycji. Warto poszerzyć pole interpretacji o ważne dla uczniów problemy uniwersalne: jak dom, jego wygląd odzwierciedla osobowość jego mieszkańców, jak ważny jest w życiu jednostki, bowiem formuje jej światopogląd i przygotowuje do życia w zbiorowości. Być może zaowocuje to refleksją, co dla uczniów jest ważne w ich domu rodzinnym, jakie wartości z niego wynoszą.

Faza wstępna

Na wstępie lekcji uczniowie oglądają ilustracje różnych domów (załącznik 1). Dzielimy zespół klasowy na sześć grup (tyle jest ilustracji). Każda grupa przygotowuje wypowiedź, w której przedstawia wyobrażonych mieszkańców domu pokazanego na przydzielonej grupie ilustracji.

Działania personalizujące:

Jeśli grupa ma kłopoty z wykonaniem zadania, dostaje zbiór pytań, które ukierunkują pracę:

- Ile osób mieszka w domu?
- Kim są dla siebie?
- Czym się zajmują?
- Jak spędzają wspólnie czas?

- Jakie mają plany?
- O czym marzą?
- Jakie cele chcą osiągnąć?

Komentarz metodyczny:

Ćwiczenie wstępne ma na celu uruchomić uczniowską wyobraźnię. Pokazuje, że wygląd domu w pewien sposób charakteryzuje jego mieszkańców. Będzie to później potrzebne przy charakteryzowaniu mieszkańców Soplicowa i zamku, omawianiu panującej tam atmosfery. Jednocześnie uczula, że wspólne mieszkanie, wspólne życie wpływa na osobowość jednostek, formuje ich sposób myślenia.

Faza właściwa

- Wybieramy ilustrację przedstawiającą dworek szlachecki (ilustracja numer dwa). Uzupełniamy wypowiedź uczniów krótkimi informacjami o szczególnej roli dworku szlacheckiego w polskiej kulturze (symbol przejścia rycerstwa do osiadłego, ziemiańskiego trybu życia, w czasach zaborów ośrodki polskości, kultywowanie tradycji narodowej, stały schemat budowli, typowe elementy architektoniczne).
- Uczniowie przypominają, kto zamieszkiwał dworek w Soplicowie, kim były te postaci. Uzupełniają tabelę:

Mieszkaniec Soplicowa	Kim jest?
Sędzia Soplica	gospodarz w Soplicowie
Jacek Soplica	brat Sędziego, wuj Tadeusza
Tadeusz Soplica	syn Jacka Soplicy, bratanek Sędziego

Telimena	daleka krewna Sędziego, opiekunka Zosi
Zosia	wychowanica Telimeny, wnuczka Stolnika Horeszki
Protazy	sługa Sędziego, ostatni woźny trybunału
Wojski	daleki krewny Sędziego, rezydent, był zaręczony ze zmarłą młodą córką Sędziego

Działania personalizujące:

Uczniom, którzy mają kłopoty z wykonaniem tego polecenia rozdajemy paski papieru z wypisanymi informacjami, kim są postaci *Pana Tadeusza*. Uczniowie dopasowują je do imion i nazwisk bohaterów.

- Uczniowie wysłuchują nagrania fragmentu *Pana Tadeusza* opisującego wygląd dworku w Soplicowie (wersy: ks. I, 23 – 40). Mają zapamiętać szczegóły opisu.
- Korzystając z tekstu, w grupach na arkuszach papieru rysują schemat, plan lub ilustrację (do wyboru) dworku opisanego w tekście. W odpowiednich miejscach umieszczają cytaty z tekstu, zawierające informacje o wyglądzie lub położeniu.
- Przedstawiciele grup prezentują pracę grupy, wyjaśniają, co i jak narysowali, tworzą ustny opis dworku w Soplicowie.

Działania personalizujące:

Uczniowie, którzy mają kłopoty ze stworzeniem ustnego opisu, mogą skorzystać z mapy mentalnej (załącznik 2) i na jej podstawie skonstruować zwięzłą wypowiedź.

- Czytamy fragment przedstawiający wnętrze dworku (wersy ks. I, 41 – 72).

- Uczniowie wypisują z fragmentu nazwiska postaci przedstawionych na portretach wiszących w Soplicowie i związanych z melodią zegara. Dopisują do nich wydarzenia historyczne, z którymi były one związane. Działania powinien zakończyć wniosek o tradycjach patriotycznych Soplicowa.

Działania personalizujące:

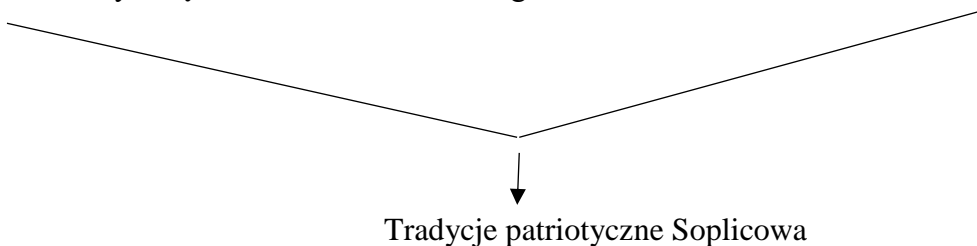
Jeśli uczniowie mają trudności z ustaleniem, kim są omawiane postaci, mogą sięgnąć do słownika biograficznego albo encyklopedii papierowej bądź internetowej.

Tadeusz Kościuszko – przysięga w czasie insurekcji kościuszkowskiej

Tadeusz Rejtan – wystąpienie przeciw rozbirom Polski

Jakub Jasiński, Tadeusz Korsak – obrona Pragi (dzielnicy Warszawy) w powstaniu listopadowym

Jan Henryk Dąbrowski – utworzenie Legionów Polskich we Włoszech

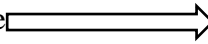
- Uczniowie w grupach losują kartki z wypisanymi zwyczajami, jakie panowały w Soplicowie:
 - ✓ kolejność zasiadania przy stole
 - ✓ uczta
 - ✓ grzybobranie
 - ✓ polowanie
 - ✓ wychowanie młodzieży
 - ✓ rozsądzanie sporów przez zajazd

Zadaniem grupy jest odnalezienie fragmentu opisującego wskazany zwyczaj, odczytanie go i odtworzenie zawartości treściowej (grupa referuje, na czym dany obyczaj polega).

Działania personalizujące:

Jeśli grupa ma kłopoty z odnalezieniem odpowiedniego fragmentu, podajemy księgę i numer wersów. Informacje wydobyte z fragmentu mogą zostać zapisane w postaci punktów, które pomogą przy referowaniu ustaleń.

- Uczniowie zbierają wszystkie ustalenia z fazy właściwej lekcji – ustalają symbolikę Soplicowa w *Panu Tadeuszu*.

Dworek w Soplicowie symbol życia szlacheckiego, kultury i tradycji szlacheckiej

Komentarz metodyczny:

Wszystkie działania fazy właściwej lekcji nakierowane są na zgromadzenie i uporządkowanie wiadomości o Soplicowie, wyglądzie dworku, obyczajach, tradycjach patriotycznych. Soplicowo ma się stać zobrazowaniem informacji nauczyciela z początku fazy właściwej o szczególnej roli dworku szlacheckiego w polskiej kulturze. Soplicowo powinno jawić się w świadomości uczniów jako symbol, miejsce niemal mityczne, reprezentujące szlachecką kulturę i tradycję, co obrazuje wniosek kończący tę fazę lekcji. Wprowadzamy w ten sposób uczniów w literacką tradycję, w której szlachecka obyczajowość, sposób życia stają się ważnym elementem polskiej narodowej tożsamości.

Faza podsumowująca

Na zakończenie lekcji uczniowie piszą krótki tekst, w którym opisują tradycje i zwyczaje panujące w ich domach.

Działania personalizujące:

Uczniowie, którzy nie chcą pisać o własnym domu, uznając te informacje za zbyt osobiste, mogą opisać zwyczaje domowe, o których czytali w książkach dla młodzieży (np. w serii M. Musierowicz, E. Nowak, G. Kasdepke, serii o Mikołajku itp.). Mogą to być także wypowiedzi ustne.

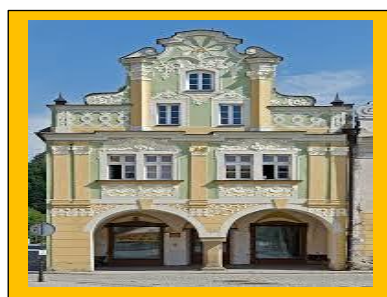
Komentarz metodyczny:

Finalnym efektem rozważań o tradycjach i zwyczajach panujących w dworku w Soplicowie jest ukierunkowanie refleksji uczniów na ich własne życie. Uświadomienie im, że współtworzą tradycje i zwyczaje swojego domu, a jednocześnie z nich wyrastają. Chodzi o rozbudzenie świadomości wspólnoty tworzonej wokół domu rodzinnego, docenienie wartości tego domu.

Pomysły zaprezentowane w cyklu można wykorzystać na innych lekcjach. Konkurs literacki można przeprowadzić w odniesieniu do każdej dłuższej lektury. Poranki literackie można zorganizować przy omawianiu twórczości poetyckiej wybranych poetów. Uczniowie decydują, który wiersz chcieliby przedstawić, interpretują go głosowo. Rozważania o roli domu rodzinnego można wykorzystać przy okazji omawiania np. fraszki *Na dom w Czarnolesie* Jana Kochanowskiego.

Załącznik 1

Załącznik 2

